

„Rocznik Elbląski”, tom XXIV, Elbląg 2012, ss. 364

„Rocznik Elbląski” jest czasopismem rozpoznawalnym na elbląskim rynku wydawniczym, chociaż nadal bywa niedoceniany i stale musi walczyć o przetrwanie. W 2011 r. przypadła okrągła, pięćdziesiąta rocznica ukazania się pierwszego tomu tego periodyku. Czasopismo istnieje więc nieprzerwanie od 1961 r.. Pierwsze tomy „Rocznika” były wydawane w Polsce innej pod względem ustrojowym, społecznym i ekonomicznym. Wiele artykułów z tamtych czasów ma kontekst ideologiczny i możemy się tylko domyślać, że nie wszystkie publikacje w ocenie cenzorów mogły być wówczas dopuszczone do druku. Czasopisma elbląskiego nie zlikwidowały przemiany ustrojowe w Polsce po 1980 r. Paradoksalnie, tom IX został wydany w 1982 r., a więc w stanie wojennym. Po 1990 r. „Rocznik” prężnie się rozwijał, zmieniał szatę graficzną, doskonalił warsztat edytorski, podnosił poziom merytoryczny kolejnych tomów.

Tym, co łączy wszystkie wydane dotąd tomy „Rocznika Elbląskiego”, jest problematyka publikowanych artykułów, niezmiennie związana z Elblągiem i najbliższą okolicą. Funkcję redaktora naczelnego zawsze powierzano wybitnym naukowcom (prof. Marian Biskup 1961–1985, prof. Jan Powierski 1989, prof. Stanisław Gierszewski 1991–1993, prof. Andrzej Groth 1995–1998, prof. Wiesław Długokęcki 2000–2006 i 2008 znów prof. Andrzej Groth). Łamy elbląskiego periodyku przyciągały też wybitnych fachowców z wielu ośrodków naukowych w naszym kraju. Wśród nich należy wymienić profesorów: Stanisława Gierszewskiego, Józefa Lassotę, Mariana Pawlaka, Danutę Milewską, Andrzeja Grotha, Jana Małeckiego, Wacława Odynica, Jana Powierskiego, Marka Andrzejewskiego, Henryka Samsonowicza, Wiesława Długokęckiego, Józefa Włodarskiego, Józefa Borzyszkowskiego.

Przed Wielkanocą 2013 r. ukazał się 24. tom „Rocznika Elbląskiego”. Tom ten został wydany z kilkumiesięcznym opóźnieniem i ma datę roczną 2012. Wydawcą periodyku jest Biblioteka Elbląska im. Cypriana Norwida przy współpracy z Polskim Towarzystwem Historycznym oddział w Elblągu. Przygotowanie „Rocznika” zlecono wydawnictwu Wilk Stepowy, zaś druk elbląskiej drukarni El-graf. Nadzór merytoryczny nad periodykiem, sprawował redaktor prof. dr hab. Andrzej Groth z Gdańska, a jego wydanie sfinansował Urząd Miejski w Elblągu.

Najnowszy tom „Rocznika Elbląskiego” liczy 364 strony. Został podzielony na 5 działów tematycznych: wspomnienia, artykuły, źródła i materiały, recenzje i omówienia, kroniki i sprawozdania. Tradycyjnie najobszerniejszy jest

dział z artykułami, których zamieszczono 12 na 312 stronach. Opublikowano ponadto 3 recenzje na 9 stronach, 2 artykuły dotyczące źródeł archiwalnych na 16 stronach, 2 sprawozdania na 6 stronach oraz 1 pośmiertne wspomnienie na 4 stronach. Obok spisu treści w języku polskim znajdujemy także niemieckojęzyczny spis treści oraz krótki wstęp. Na ostatnich dwóch stronach rocznika zamieszczono noty o autorach.

W 24. tomie „Rocznika Elbląskiego” publikuje ogółem osiemnastu autorów, przy czym pięciu autorów zamieściło po dwa opracowania. Dwa artykuły publikowane są w języku niemieckim, pozostałe zaś w języku polskim. Różne jest przygotowanie naukowe i zainteresowania badawcze autorów. Zdecydowanie dominują fachowcy zajmujący się historią: prof. dr hab. Andrzej Groth (emerytowany wykładowca Uniwersytetu Gdańskiego), Rainer Buurman (absolwent historii, germanistyki i teologii ewangelickiej uniwersytetu w Oldenburgu), mgr Andrzej Hoja (mgr historii, słuchacz doktoranckiego studium historii na Uniwersytecie Gdańskim oraz pracownik Pommersches Landmuseum w Greifswaldzie), dr Rafał Kubicki (historyk, adiunkt w Zakładzie Archiwistyki Uniwersytetu Gdańskiego), Tomasz Kukowski (absolwent Wydziału Filologiczno-Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego, historyk, archiwista, pracownik Archiwum Państwowego w Elblągu z siedzibą w Malborku), dr Arkadiusz Słabig (absolwent Wydziału Historycznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, adiunkt w Instytucie Historii i Politologii Akademii Pomorskiej w Słupsku), Lech Słodownik (absolwent Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, historyk regionalista, członek Polskiego Towarzystwa Historycznego o/Elbląg), dr Peter Stoldt (z wykształcenia historyk, pracował w Ministerstwie Edukacji w Bremie, organizator i członek instytucji zajmujących się szkolnictwem w Niemczech, Brukseli i Genewie), mgr Joanna Szkolnicka (absolwentka niemcoznawstwa na Uniwersytecie Łódzkim, redaktor zasobów cyfrowych w Bibliotece Elbląskiej), mgr Arkadiusz Węlniak (historyk, archiwista, współwłaściciel firmy świadczącej usługi archiwalne i genealogiczne) oraz ks. dr hab. Wojciech Zawadzki (zatrudniony na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych UKSW w Warszawie, dyrektor Archiwum Diecezji Elbląskiej).

Sześciu autorów zdobyło wykształcenie i zajmuje się konserwacją dzieł sztuki, w szczególności zaś zabytków z papieru i skóry: mgr Ewa Chlebus (absolwentka Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, dyplomowany konserwator dzieł sztuki ze specjalnością konserwacja zabytków z papieru i skóry, konserwator zbiorów zabytkowych Biblioteki Elbląskiej), dr Dorota Jutrzenka-Supryn (dyplomowany konserwator dzieł sztuki ze specjalnością konserwacja zabytków z papieru i skóry, pracownik Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, główny specjalista do spraw konserwacji zbiorów zabytkowych Biblioteki Elbląskiej), dr Joanna Karbowska-Berent (dr nauk biologicznych, mikrobiolog, pracownik Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry na Uniwersytecie Mikołaja

Kopernika w Toruniu), dr Małgorzata Pronobis-Gajdzis (dyplomowany konserwator dzieł sztuki ze specjalnością konserwacja zabytków z papieru i skóry, pracownik Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu), mgr Alicja Saar-Kozłowska (historyk sztuki, pracownik Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu), mgr Joanna Sroka (dyplomowany konserwator dzieł sztuki ze specjalnością konserwacja zabytków z papieru i skóry, absolwentka Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, konserwator zbiorów zabytkowych Biblioteki Elbląskiej).

Jeden z autorów, prof. dr hab. Krzysztof Luks, zajmuje się ekonomią i był wykładowcą na Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej.

24. tom „Rocznika Elbląskiego”, otwiera pośmiertne wspomnienie o zmarłym we wrześniu 2011 r. dr. hab. Dariuszu Waldzińskim. Ten lubiany i szanowany pracownik naukowy był związany z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim i elbląskimi uczelniami.

Pierwsze dwa artykuły nawiązują tematycznie do okresu późnego średniowiecza w Elblągu. Andrzej Hoja zamieścił krótkie opracowanie poświęcone Räuberom, patrycjuszom elbląskim, którzy w XV w. tworzyli elitę miasta. Przedstawiciele tego rodu najdłużej, bo przez 242 lata, sprawowali w Elblągu władzę, zasiadając w Radzie Miejskiej, a przez 77 lat sprawując urząd burmistrza. Natomiast Rafał Kubicki w swoim artykule zajmuje się analizą treści testamentów elbląskich mieszczan, w większości pochodzących z II połowy XV w. Testamenty elbląskie z tego okresu stanowią największy zbiór testamentów dla miast dawnych Prus Królewskich i Prus Książęcych. Artykuły Hoji i Kubickiego wykorzystują solidną bazę źródłową.

Dwa kolejne artykuły, Alicji Saar-Kozłowskiej i Małgorzaty Pronobis-Gajdzis, przybliżają czytelnikom wydany drukiem w Krakowie w 1613 r. *Zielnik* Szymona Syreniusza. *Zielnik* jest dziełem wyjątkowym w skali europejskiej, najobszerniejszym i najważniejszym opracowaniem botanicznym okresu staropolskiego. Jeden z egzemplarzy tej cennej książki przechowywany jest w zbiorach starodruków i inkunabułów Biblioteki Elbląskiej. Alicja Saar-Kozłowska przybliży w swym artykule postać Szymona Syreniusza, okoliczności powstania *Zielnika* i jego treść, natomiast Małgorzata Pronobis-Gajdzis przedstawia zabiegi konserwatorskie, jakim poddano elbląski egzemplarz omawianego dzieła.

Konserwacji zabytkowych ksiąg w zbiorach Biblioteki Elbląskiej dotyczy artykuł mnogiego autorstwa: Doroty Jutrzenki-Supryń, Ewy Chlebus, Joanny Sroki i Joanny Karbowskiej-Berent. Autorki prezentują etapy i metody konserwacji inkunabułów i starodruków elbląskich z XV–XVII w. Artykuł ten oparto interesującym fotografiami.

Artykuły niemieckojęzyczne dotyczą dwóch postaci związanych niegdyś z Elblągiem. Peter Stoldt syntetycznie przedstawił pięcioletni pobyt w mieście szwedzkiego kanclerza Axela Oxenstierna (lata 1626–1631). To za jego sprawą

Elbląg stał się ważnym punktem administracji szwedzkiej podczas toczony wówczas wojny. Z kolei Rainer Buurman przypomniał znaną już doskonale postać elbląskiego polonofila, Heinricha Nitschmanna (1826–1905). Niewątpliwym walorem tego opracowania jest odwołanie się do korespondencji, 151 listów przechowywanych w Bibliotece Elbląskiej, kierowanych przez lata do Nitschmanna.

Artykuł Wojciecha Zawadzkiego jest uzupełnioną o archiwalia berlińskie, publikowaną wcześniej syntezą dziejów jednej z elbląskich szkół, Kaiserin Auguste-Victoria Schule, której tradycje kontynuuje dziś Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 1 przy ul. Pocztowej.

Kolejne trzy artykuły dotyczą wydarzeń społeczno-politycznych w Elblągu po 1945 r. Arkadiusz Wełniak zajął się sprawą weryfikacji narodowościowej w mieście, tak zwaną ludnością rodzimą i wysiedleniami Niemców z Elbląga i powiatu elbląskiego. Sporo uwagi autor poświęcił także przyczynom niepowodzenia akcji repolonizacyjnej, prowadzonej przez polskie władze w powojennym Elblągu. Andrzej Groth zarysował kontekst tworzenia nowych struktur władz miejskich w Elblągu po 1945 r. W artykule znajdujemy biogramy czterech pierwszych powojennych prezydentów miasta Elbląga. Natomiast Arkadiusz Słabig opisał sprawę Leona Horaka, działacza Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, na tle sytuacji ludności ukraińskiej w powiecie elbląskim w latach 1960–1975. Autor dotarł do wielu interesujących dokumentów w zasobach IPN, świadczących o stałej inwigilacji miejscowych Ukraińców.

Ostatni artykuł, autorstwa Tomasza Kukowskiego, opisuje strukturę i działalność Batalionu Polityczno-Obrończego w województwie elbląskim w okresie stanu wojennego. Bataliony tworzone były na terenie całego kraju z kadr aktywu partyjnego, w celu samoobrony przed rzekomym zagrożeniem ze strony działaczy Solidarności.

W dziale *Źródła i materiały*, znalazł się katalog archiwaliów do dziejów kościoła i parafii św. Mikołaja w Elblągu po 1945 r., autorstwa Wojciecha Zawadzkiego. Katalog przedstawia archiwalia dotąd nieznane i nieudostępne historykom. Druga publikacja w tym dziale, przygotowana przez Tomasza Kukowskiego, prezentuje zbiór plakatów drukowanych przez Komitet Wojewódzki PZPR w Elblągu, a pozostający dziś w zasobach Archiwum Państwowego w Elblągu z siedzibą w Malborku.

W „Roczniku” zamieszczono recenzje trzech książek: Romana Czai, *Urzednicy miejscy Elbląga do 1524 roku*, Elbląg 2010, Hansa-Jürgena Kleina, *Die Straßen Elbings, von der Gründung der Stadt 1237 bis 1945*, Münster 2011 oraz *Elbląskie Studia Muzealne* tom II, 2011. Autorami recenzji są: Rafał Kubicki, Lech Słodownik i Andrzej Groth.

Ostatnia część książki obejmuje dwa sprawozdania z odbytych konferencji naukowych. Ewa Chlebus przybliży tematykę międzynarodowej konferencji konserwatorów papieru i książki, jaka miała miejsce w dniach 9–11 maja

2011 r. w Horn w Austrii. Natomiast Joanna Szkolnicka prezentuje czytelnikom konferencję *Wirtschaftsgeschichte des Preußenlandes* (Historia gospodarcza Prus), zorganizowaną w dniach 1–2 września 2011 r. w Elblągu.

24. tom „Rocznika Elbląskiego” został wydany wyjątkowo starannie. Różni go od poprzednich tomów przede wszystkim doskonała jakość papieru i dobrej jakości fotografie. Niemieckojęzyczne streszczenia artykułów świadczą o dużym obyciu tłumaczki, Pani Joanny Szkolnickiej, z problematyką historyczną regionu. Bardzo dobrze przeprowadzono korektę artykułów, dając czytelnikowi tekst poprawny pod względem zasad edycji oraz kultury języka polskiego.

ks. Wojciech Zawadzki

Wydział Nauk Historycznych i Społecznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Warszawa